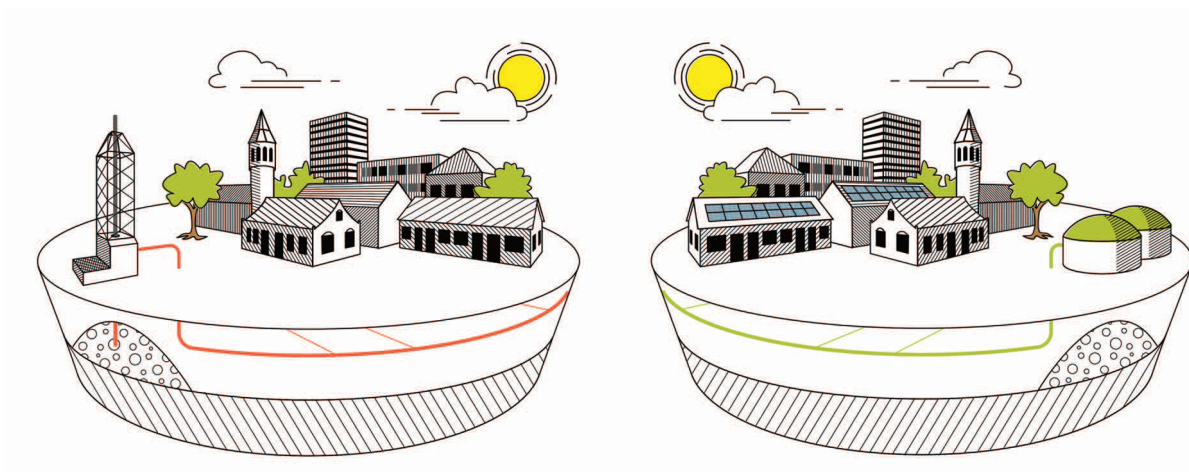

Optimaal samenspel voor een aardgasvrije wijk

In 2050 zijn alle bestaande 12.000 wijken in Nederland aardgasvrij. Dat is onder meer bepaald in het Klimaatakkoord. Om dit doel te halen moeten provincies, gemeenten, woningcorporaties en energiebedrijven flink aan de bak. Vooral op lokaal niveau is veel te doen. Er is extra inzet van de gemeente nodig, die als regisseur een sleutelrol vervult. U moet onder andere knopen doorhakken over techniek en financiën. En dit vraagt om een nauw samenspel met bewoners en andere partijen. Maar hoe pak je dat aan? Platform31 deed daar samen met betrokken partijen onderzoek naar. Met zeven heldere inzichten als resultaat. Deze lessen stellen u als gemeente in staat om de verschillende partijen succesvol te betrekken in uw keuzes en afwegingen. Een goede basis om in democratisch evenwicht met de omgeving de overgang naar aardgasvrije wijken te realiseren.

Aardgasvrije wijken

In Nederland gebruiken we meer dan de helft van alle energie voor de warmtevoorziening van gebouwen. Sinds de jaren zestig komt deze warmte grotendeels uit het verbranden van aardgas. Deze brandstof moeten we naar aanleiding van het Klimaatakkoord voor 2050 vervangen door alternatieven. Dit proces noemen we ook wel de *warmtetransitie*. De bredere opgave om naar duurzame energiebronnen over te stappen (met behulp van windmolens, elektrisch rijden etc.) noemen we de *energietransitie*.

Platform31 bundelt alle kennis over de overgang naar aardgasvrije wijken in [dit kennisdossier](#).

Rol gemeente

In het Klimaatakkoord wordt de rol van de gemeente in de energietransitie benoemd, specifiek in het geval van aardgasvrije wijken. Elke gemeente is verplicht om een transitievisie warmte te formuleren. Hierin legt uw gemeenteraad vast welke wijk wanneer van het aardgas afgaat, en welke warmtevoorzieningen een alternatief zijn. In een zorgvuldig proces moet u vervolgens per wijk een afweging maken. Wat is een technisch goede en betaalbare oplossing? De oplossing kan per wijk verschillen.

Het karakter van een wijk heeft invloed op de mogelijke alternatieven voor aardgas. In factsheet 'Slim en aardgasvrij' leest u meer over wijktypologieën en de verduurzamingsaanpak voor elke soort wijk.

Wie neemt welke besluiten?

- In de transitievisie warmte legt de gemeenteraad vast wanneer welke wijken van het aardgas gaan. Voor wijken die al voor 2030 van het aardgas af gaan, staat ook beschreven welke alternatieve warmtebronnen er mogelijk zijn. Uiterlijk eind 2021 heeft elke gemeente een transitievisie warmte voor de hele gemeente.
- De gemeente betreft stakeholders, zoals woningcorporaties, netbeheerders en bewoners (initiatieven), bij het opstellen van de visie. De visie is onderdeel van de gemeentelijke omgevingsvisie en geborgd in programma's en omgevingsplannen. Bij het opstellen van deze juridische instrumenten moet de gemeente motiveren hoe bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zijn betrokken bij de voorbereiding en wat de resultaten daarvan zijn.
- In uitvoeringsplannen op wijkniveau neemt de gemeenteraad vervolgens per wijk een besluit over wanneer het aardgas daadwerkelijk wordt afgesloten. Ook maakt de raad een keuze over welke alternatieve warmtebron wordt aangeboden. Het uitvoeringsplan is vergelijkbaar met het instrument programma in de Omgevingswet.
- Ook bij de uitvoeringsplannen worden stakeholders betrokken. Netbeheerders en gebouw-eigenaren moeten voldoende tijd hebben om hun investeringen voor te bereiden. Het is niet vastgelegd hoe de bewonersparticipatie er precies uitziet. Er komt een handreiking om gemeenten hierbij te helpen. Belangrijk is in elk geval dat de gemeente ruimte biedt aan bewoners om ideeën en wensen in te brengen.
- Er komt een leidraad die helpt bij het maken van een zorgvuldige keuzes tussen alternatieven, zowel in de transitievisie warmte als in de uitvoeringsplannen per wijk.
- In (nader te bepalen) wetgeving wordt geregeld dat gemeenten kunnen besluiten wanneer, in welke wijk, de gaskraan dichtgaat. Daarmee krijgen zij doorzettingsmacht om eigenaren van gebouwen en woningen te dwingen om een alternatief voor aardgas te verzorgen.

Waarom bewoners betrekken?

De keuzes die u maakt bij de overgang naar aardgasvrije wijken komen letterlijk en figuurlijk binnen bij zeven miljoen huishoudens. De warmtetransitie betekent werkzaamheden in de wijk. Huishoudens moeten op een andere manier gaan koken en verwarmen. Hoewel het streven is dat de lagere energierekening eventuele aanloopkosten dekt, is het waarschijnlijk dat bewoners ook zelf financieel bij moeten dragen. In elk geval moeten ze hun kook- en stookgedrag gaan aanpassen.

Uit actuele praktijkervaring komt naar voren dat organisatie van bewoners (zowel huurders als huiseigenaren) en samen optrekken met de (lokale) overheid zorgen voor een snellere en meer succesvolle warmtetransitie. Ook blijkt dat mensen een besluit eerder accepteren als zij de procedure om tot het besluit te komen als rechtvaardig ervaren. Als u bewoners dus op tijd meeneemt in uw technische of financiële afwegingen en als het besluit volgens democratische principes tot stand is gekomen, zorgt u er ook voor dat u draagvlak krijgt voor uw besluiten.

Maar bewoners betrekken doet u niet alleen om draagvlak te organiseren. Er zijn genoeg bewoners die ook graag een bijdrage willen leveren. Mensen zijn hoger opgeleid, mondiger en beter geïnformeerd. Ze nemen minder aan van de overheid. Ze geven zelf aan meer invloed te willen op zaken die hun directe leefomgeving beïnvloeden zoals zorg, wonen en werk. En mede dankzij goede online informatie-uitwisseling zijn ze beter dan vroeger in staat om zelf oplossingen te vinden en initiatieven te ontplooien – ook op het gebied van energie. Bewoners brengen vaak specifieke expertise in, die kan helpen bij het maken van uw keuzes.

Andere stakeholders in de transitie

Gemeenten zijn niet de enige partij die aan de slag moet met de transitie. Voor de provincie, het Rijk en woningcorporaties staat de opgave evengoed hoog op de agenda. En ook netbeheerders en energiemaatschappijen staan in de startblokken. Evenals marktpartijen (zoals aannemers, installateurs, adviseurs en architecten); zij kunnen innovatieve oplossingen aanreiken of gaan een rol spelen bij de praktische uitvoering in de wijken. Daarnaast zijn wijken en/of bewoners bezig met het oprichten van eigen energiecoöperaties.

Een vitale lokale democratie is meervoudig. Dat betekent dat er naast de representatieve democratie (één stem in vier jaar, besluitvorming in gemeenteraad met politieke partijen) ruimte moet zijn voor participatieve en maatschappelijke democratie.

Participatie is maatwerk

Participatie is verplicht bij het vaststellen van de transitievisie warmte en de uitvoeringsplannen per wijk. Omdat participatie maatwerk is, schrijft de nieuwe Omgevingswet niet voor hoe de participatie moet plaatsvinden. Deze juridische kapstok voor besluiten over de leefomgeving (vanaf 1 januari 2021) geeft het bevoegd gezag en de initiatiefnemer de vrijheid eigen keuzes te maken bij het inrichten van een participatieproces.

Participeren kan in allerlei vormen en gradaties. Van het ontvangen van informatie tot aan meebeslissen. Bewoners kunnen als individu of als collectief aan tafel zitten. En gesprekken tussen de gemeente en bewoner kunnen zowel top-down als bottom-up ontstaan. Het is daarbij belangrijk dat iedereen die dit wil, de kans krijgt om te participeren. Met bewonersparticipatie bedoelen we dat alle soorten bewoners worden betrokken, en de mogelijkheid krijgen om de publieke besluitvorming te beïnvloeden.

Lees meer over participatie in het essay [‘Van het gas af in samenspraak met de bewoner’](#).

Community of Practice – Democratische besluitvorming bij aardgasvrije wijken

De afgelopen twee jaar kwamen gemeenten, bewoners, provincies, energiecoöperaties, belangenorganisaties en netbeheerders bij elkaar in een Community of Practice van Platform31. Tijdens vijf bijeenkomsten gingen ze met elkaar in gesprek. Over hun ervaringen, goede voorbeelden en gemaakte fouten. Hoe pakken de verschillende gemeenten het lokaal aan? Welke spelers betrekken zij op welk moment? En op basis waarvan maken zij een keuze voor een alternatief in een wijk? Hoe benutten zij krachtige initiatieven van bewoners? Hoe gaan zij om met vragen rondom de representativiteit van initiatieven? Per bijeenkomst nodigden we experts uit om relevante invalshoeken te belichten en verdiepen gaven. Tijdens deze bijeenkomsten formuleerden we samen zeven lessen voor gemeenten die helpen bij het succesvol betrekken van bewoners en andere partijen.

Meer informatie over de bijeenkomsten en opbrengsten vindt u [hier](#).

Met dank aan

Vanwege de centrale regierol van gemeenten bij de overgang van aardgasvrije wijken, kozen we ervoor de lessen in deze publicatie specifiek te richten op gemeenten. De lessen in deze publicatie zijn tot stand gekomen dankzij de waardevolle input en actieve inbreng van de deelnemers van de Community of Practice.

Speciale dank gaat uit naar [deze deelnemers](#) van de Community of Practice en andere betrokken partijen.

De volgende stap

De komende jaren werkt Platform31 verder aan het vraagstuk van de energietransitie. Dit doen wij in samenwerking met het ministerie van BZK, VNG en andere partners. Het vervolgtraject zal voor verdieping en versnelling nauw aansluiten op het nieuwe [Kennis- en Leerprogramma Aardgasvrije Wijken](#) en het programma [Democratie in Actie](#).